

2

'OKU 'I AI HA PALANI 'A E TAMAI HĒVANÍ MA'AKU

TALATEU MA'Á E FAIAKÓ

Ke ke mateuteu fakalaumālie ke ako'i e lēsoni ko 'ení, kātaki 'o lau mo fakalaululoto ki he ngaahi me'á ni: Na'a tau nofo fakataha mo 'etau Tamai Hēvaní ko e ngaahi laumālie ki mu'a pea toki fānau'i mai kitautolú. Na'e teuteu'i 'e he Tamai Hēvaní ha palani 'a ia 'okú Ne fakangofua kitautolu ke tau ha'u ki he māmaní 'o ma'u 'a e sino, kakano mo e hui ke tau hoko 'o hangē ko Iá pea toe foki hake ki Hono 'afio-angá. 'Oku malava ia ke fakafou 'i he Fakalelei na'e fai 'e Sisū Kalaisí pea mo 'etau talangofuá. Na'e fili 'a Sisū Kalaisi ke hoko ko hotau Fakamo'ui. (Vakai, 'Ēpalahame 3:24–27; Ko e Ngaahi Tefito 'o e Tui 1:3.)

TEUTEÚ

Faka'ilonga'i 'a e peesi 98 'i he tohi lēsoni ko 'ení ke faingofua ha'o toe huke ki af.

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE AKO MEI AÍ

Kamata'aki ha 'ekitivitī fakatahataha. Ki ha ngaahi fakakaukau, vakai ki he peesi 3.

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e fua lotú.

Hiva'i ha Talanoa Ngāue'aki 'a e "Fānau Au 'a e 'Otua" (*Tohi Hiva 'a e Fānaú*, 2–3) ke ako'i ki he fānaú 'a e nī'hi 'o e ngaahi tefito'i me'a fakaikiiki kau ki he palani 'o e fakamo'ui. Ko e ngaahi 'ulu'i me'a 'ena ko ha fokotu'u:

Talaange ki he fānaú na'a tau nofo fakataha mo 'etau Tamai Hēvaní ki mu'a pea toki fānau'i mai kitautolú.

Hiva'i pe lau (fakaafe'i e fānaú ke nau kau fakataha mo koe):

Fānau au 'a e 'Otua,

Kuó ne fekau mai.

Talaange ki he fānaú 'oku 'i ai ha palani 'a e Tamai Hēvaní ma'atautolu. Na'á Ne talamai kiate kitautolu ke tau ha'u ki he māmaní ke mo'ui. Na'a tau fu'u fiefia 'o tau kaikaila ai 'i he fiefia. Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau lea "Hooray!"

Faka'alí'ali 'a e fakatātā 'o ha fānili 'i he peesi 14. Talaange ki he fānaú na'a tau ha'u ki he māmaní ke nofo fakataha mo ha fānili 'oku nau 'ofa'i kitautolu. Fakaafe'i e fānaú ke nau fepikinima pea nau fe'iloaki.

Hiva'i pe lau:

Ke u ha'u ki he māmaní

Mo e ongomātu'á ['ofa mo angalelei.]

Talaange ki he fānaú, lolotonga 'o 'etau 'i he māmaní, 'oku fie ma'u kitautolu 'e he Tamai Hēvaní ke tau fiefia mo muimui ki He'ene ngaahi fekaú.

Hiva'i pe lau:

Taki au, 'eva mo au

[Tokoni] Ke u 'ilo 'a e hala.

Faka'alí'ali ange 'a e fakatātā 'o Sisū Kalaisi 'i he peesi 98. Talaange ki he fānaú na'e fili 'e he Tamai Hēvaní 'a Sisū Kalaisi ke tokoni mai kiate kitautolu ke tau toe foki hake kiate Ia. Fakamatala'i, koe'uhí ko Sisū Kalaisi, te tau lava 'o nofo fakataha mo e Tamai Hēvaní pea mo hotau ngaahi fānili 'o ta'engata 'o kapau te tau tauhi 'a 'Ene ngaahi fekaú.

NGAAHI TOKONI FAKAFIAKÓ

Teuteú: Teuteu'i 'a e ngaahi tā, fakatātā mo e ngaahi nāunau kehé ki mu'a pea kamata 'a e nesilií. 'E hanga 'e he fongá ni 'o fakafaingamālie'i koe ke tuku taha pē ho'o tokangá ki he fānaú.

Ngaahi 'ekitivitī ke ako mei af: Ke fakafemo'uekina'i 'a e fānaú pea tokoni'i kinautolu ke nau tokanga taha ki he lēsoni, 'omai kinautolu ke nau ofi kiate koe. Kapau 'e malava, tū'ulutui pe tangutu kae lava ke ke sio ki he mata 'o e fānaú. Puke 'a e fakatātā ke ofi kiate kinautolu.

Hiva'i pe lau:

Ako'i au ke u fai lelei
Ke nofo mo Ia ha 'aho.

Hiva'i e fo'i hivá kotoa pea faka'ali'ali e ngaahi fakatātaá lolotonga 'a ho'o hivá:

Fānu au 'a e 'Otua,
Kuó Ne fekau mai,
Ke u ha'u ki he māmani (*faka'ali'ali 'a e fakatātā 'o e fāmili 'i he peesi 14*)
Mo e ongomātu'a.

Taki au, 'eva mo au,
[Tokoni] Ke u 'ilo 'a e hala,
Ako'i au ke u fai lelei (*faka'ali'ali 'a e fakatātā 'o Sīsū 'i he peesi 98*)
Ke nofo mo Ia ha 'aho.

Faka'osi Vahevahe ho'o fakamo'oni ki he palani 'a e Tamai Hēvaní ma'atautolú.

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e lotu tukú.

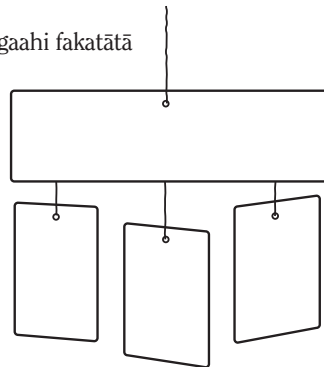
NGAAHI 'EKITIVITĪ KE FILI MEI AÍ

TEUTEÚ *Maá e kato va'inga:* Hiki ha tatau pea kosi 'a e fakatātā 'i he peesi 15. 'Omai ha me'a ke fūfuu'i ai 'a e ngaahi fakatātaá, 'o hangē ko ha ki'i tangai si'isi'i pe kato tupenu.

Ki he 'ekitiviti valivali: Hiki ha tatau 'o e peesi 15 ma'á e fānaú kotoa. Kosi 'a e ngaahi fakatātaá mo e ngaahi fo'i leá. 'Omai 'a e afo pe filo pea mo e tepí ke ngaohi ke faingofua ki he fānaú.

Kato va'inga (Bag Game) Fa'o 'a e ngaahi fakatātaá ki he kató. 'Ai ha taha 'o e fānaú ke ne to'o ha fakatātā 'e taha mei he kató. Lau pe hiva'i 'a e fakamatalá pea 'ai e fānaú ke nau toe lau pe hiva'i 'a e leá fakataha mo koe. Toutou fai pē kae 'oua kuo kau kotoa e tokotaha takitaha 'oku fie kaú.

Valivali 'Ai 'a e fānaú ke nau valivali ha tatau 'o e ngaahi fakatātā 'i he peesi 15 pea 'oange ke nau ō mo ia ki honau ngaahi 'apí ke faka'ali'ali ki he'e-nau ngaahi mātu'á 'a e me'a ne nau ako 'i he nesilií. Kapau 'oku 'i ai hao ki'i taimi, ngāue'aki 'a e afó pe filó mo e tepí ke ngaohi ha ngaahi telefoni 'o hangē ko 'ene hā ko ia 'i he fakatātā 'i he tafa'aki to'omata'ú.

NGAAHI TOKONI FAKAFAIAKÓ

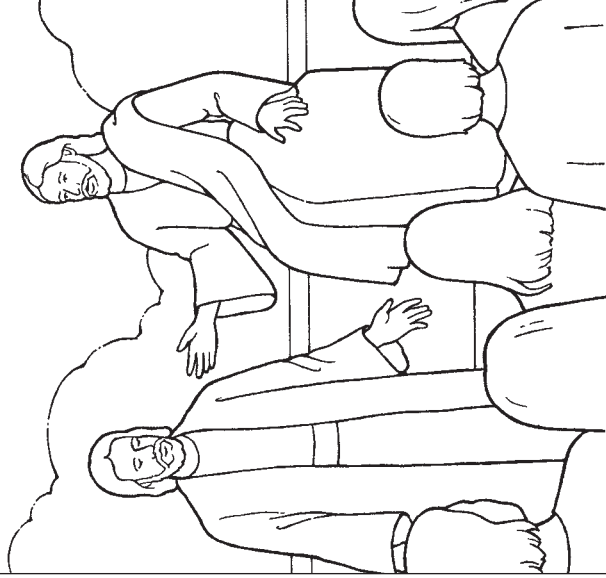
Ngaahi ma'u'anga fakahino-hinó: Ngāue'aki pē 'a e ngaahi ma'u'anga nāunau tokoni 'a e Siasí 'i he kalasi nesilií (vakai 'Oku 'Ikai Ha Ui 'e Mahu'inga Ange 'i he Fiaiakó, 123). Kapau 'oku ke toe fie ma'u ha me'a ke fai 'e he fānaú, fili 'a e ngaahi talanoa, ngaahi va'inga, tamapua tupenu pe ngaahi 'ekitiviti valivali kehe mei he tohi lēsoni ko 'eni pe mei he ngaahi makasini 'a e Siasí. Te ke lava 'o ngāue'aki 'a e ngaahi 'ekitiviti ko 'eni ki he lahi taha 'oku ke fie ma'u pea te ke lava 'o ako'i ha lēsoni 'i he uike hoko-hoko 'e ua pe tolu.

Kuo fa'u ma'au 'a e ngaahi 'ekitiviti ke fili mei ai ke tana'aki atu ki ho'o lēsoni kapau 'oku fie ma'u. Kapau 'oku 'ikai ke ma'u 'a e ngaahi nāunau 'oku ke fie ma'u, te ke lava 'o fetongi 'aki ia ha nāunau 'oku meimei tatau.

Valivali: Lolotonga e valivali 'a e fānaú toe fakamanatu 'a e ngaahi tefito'i mo'oni na'e ako'i 'i he lēsoni. Fakaha'a 'i 'a e ngaahi fakaikiiki 'i he fakatātaá pea fakamatala ki he fānaú 'a e me'a 'oku nau valivali. Lau 'a e ngaahi lea 'i he fakatātaá kiote kinautolu.

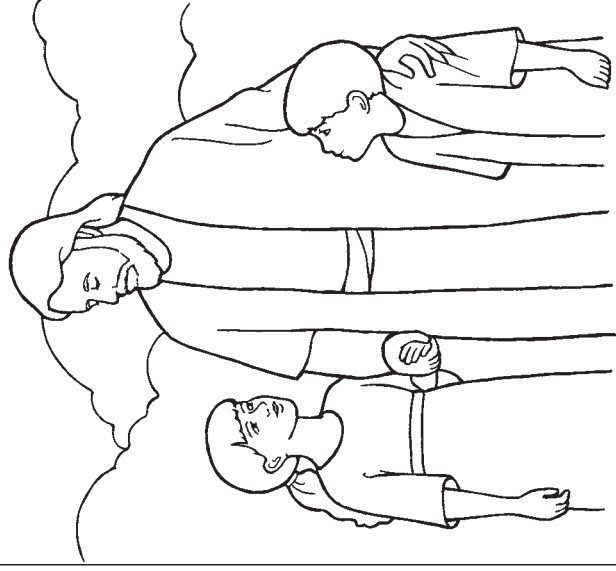
‘Oku ‘I ai ha Palani ‘a e Tamai Hēvaní Ma‘aku

Fānau au ‘a e ‘Otua,
kuó Ne fekau maí

Ke u ha‘u ki he māmani
mo e ongomātu‘a
[angalelei mo ‘ofa]

Ako‘i au ke u fai lelei
ke nofo mo la ha ‘aho.